

CZU: 930.1(=135.1):94(498)13/14"

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.5017884>

PROBLEMA CHILIEI ȘI LICOSTOMO ÎN EPOCA SECOLELOR XIV-XV ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ

Alexandru BEJENARU

Universitatea de Stat din Moldova

Subiectul principal al acestui articol reprezintă problema gradului de cercetare în istoriografia română, dedicat trecutului celor două localități amplasate în regiunea gurilor Dunării în secolele XIV-XV – Chilia și Licostomo. Discuțiile active în rândurile mai multor generații de istorici români s-au concentrat în mod special pe problemele perioadei genoveze în istoria celor două localități, a cronologiei istoriei politice a Chiliei și Licostomo în secolele XIV-XV și a rivalității moldo-muntene pentru controlul asupra Chiliei.

Cuvinte-cheie: *Chilia, Licostomo, istoriografie, Țara Moldovei, Țara Românească, Republica Genoveză.*

THE PROBLEM OF CHILIA AND LICOSTOMO DURING THE 14th-15th CENTURIES IN THE ROMANIAN HISTORIOGRAPHY

The main subject of this article is focused on the problem of the degree of research in the Romanian historiography, dedicated to the history of the two major settlements from the Danube region during the 14th-15th centuries: Chilia and Licostomo. The active discussions among several generations of Romanian historians were especially focused on the problems of the Genoese period in the history of the two cities, the chronology of the political history of Chilia and Licostomo in the 14th-15th centuries and to the rivalry between Moldova and Wallachia for the control over Chilia.

Keywords: *Chilia, Licostomo, historiography, Moldova, Wallachia, Republic of Genoa.*

Introducere

Localitățile Chilia și Licostomo ocupă un loc însemnat în istoria relațiilor internaționale și comerciale ale Europei de Sud-Est din secolele XIV-XV. Amplasate în regiunea gurilor Dunării, potențialul lor comercial și militar a fost apreciat la nivel înalt de puterile regionale, demonstrația directă a acestui fapt fiind lupta pentru controlul politic asupra celor două așezări din partea Imperiului Bizantin, Republicii Genoveze, Țării Moldovei, Țării Românești, Ungariei și Poloniei. Legătura directă dintre trecutul Licostomo și Chiliei cu politica externă a domnilor Țărilor Române a dat startul cercetării istoriei celor două așezări de la gurile Dunării în istoriografia română. Scopul articolului în cauză constă în prezentarea principalelor realizări ale istoricilor români în subiec-tele dedicate celor două porturi dunărene și trecutului lor în perioada secolelor XIV-XV.

Discuții și rezultate obținute

În atenția generală a istoriografiei române au intrat problemele legate de localizarea geografică a localităților Chilia și Licostomo, de identitatea celor două localități, precum și problema succesiunii controlului politic asupra lor de către puterile vecine. Primele răspunsuri majore în aceste direcții oferă Nicolae Iorga în monografia sa cunoscută *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, publicată în 1899. Autorul prezintă istoria politică a celor două cetăți din spațiul nord-vest pontic și atmosfera internațională diversă formată în jurul lor. Totodată, N.Iorga face observații pe seama valorii economice a celor două fortificații, semnalând participarea lor în circuitul comercial regional. Marele istoric român a încercat să prezinte primele răspunsuri referitoare la succesiunea controlului politic asupra Cetății Albe și a Chiliei exercitat de bizantini, tătari, genovezi, munteni (în cazul Chiliei) și moldoveni în secolele XIV-XV.

În ceea ce privește Chilia, N.Iorga leagă direct discuția despre istoria politică a acestei așezări la hotarul secolelor XIV-XV de acțiunile și personalitatea lui Mircea cel Bătrân. Conform lui, controlul direct asupra cetății Chilia a fost deținut de către genovezi din 1381 și până în 1403, după care a avut loc tranziția spre controlul exercitat de către Țara Românească, devenită realitate cel puțin către 1408 [1, p.71-72]. În ceea ce privește mențiunea Chiliei în tratatul de la Lublău din 1412, încheiat în prezența regelui Poloniei, Vladislav Jagiello (1386-1434), și a regelui Ungariei, Sigismund de Luxemburg (1387-1437), pentru a soluționa vădita contradicție între controlul muntean și cel moldovenesc asupra Chiliei, renumitul istoric român admite posibilitatea existenței concomitente a două Chilii: cea insulară (controlată de Țara Românească) și cea de pe

malul stâng al Dunării [1, p.77]. N.Iorga susținea ideea prezenței continue a muntenilor în Chilia cel puțin până la trecerea în 1424 a împăratului bizantin Ioan al VIII-lea Paleologul prin această localitate în drumul său spre Constantinopol. Interpretând noutățile expuse de scriitorul bizantin Georgios Sphrantzes despre călătoria suveranului bizantin, istoricul român identifică *Valahia Mare*, în componența căreia se afla Chilia, cu Țara Românească [1, p.84].

Un alt pionier al studiilor dedicate istoriei Chiliei în secolele XIV-XV pentru istoriografia română a fost Petru P. Panaitescu, care a tratat problema acestei cetăți de pe Dunăre din perspectiva relațiilor Moldovei cu regalitatea poloneză în secolul al XV-lea. În viziunea istoricului, Chilia ar fi cunoscut o prezență timpurie a Țării Românești aici încă din 1404, imediat după retragerea autorității genoveze din oraș. Prima perioadă munteană în istoria cetății dunărene ar fi durat până în 1426, când, conform lui P.P. Panaitescu, forțele Moldovei sub Alexandru cel Bun au profitat de conflictele pentru tronul Țării Românești și au ocupat Chilia. Astfel, s-ar fi început îndelungatul conflict moldo-muntean pentru controlul asupra acestei cetăți, iar primul episod major al confruntării celor două state a avut loc în anii 1429-1430, când forțele lui Dan al II-lea al Țării Românești invadează hotarele de sud ale Moldovei, inclusiv Chilia [2, p.98-100].

Referitor la episodul cedării Chiliei în 1448 de către Petru al II-lea al Moldovei în favoarea protectorului său, Iancu de Hunedoara, P.P. Panaitescu evidențiază caracterul special al statutului cetății între anii 1448 și 1465. Conform lui, regimul instalat în oraș era cel de condominiu ungaro-muntean: în această formulă, în cetate era dislocată o garnizoană maghiară din partea lui Iancu de Hunedoara, în timp ce voievodul Țării Românești (care în acel moment coopera într-o linie de politică externă comună cu regentul Ungariei) păstra sub controlul său vama, pescăriile și administrația târgului [2, p.106-107]. În ceea ce privește campaniile lui Ștefan cel Mare pentru Chilia din 1462 și 1465, P.P. Panaitescu le plasează în contextul intenției Regatului Poloniei de a-și înainta zona sa de influență spre Marea Neagră [2, p.109, 111].

Contribuții valoroase suplimentare aduse în istoriografia română privind cercetarea istoriei Chiliei și Licostomo aparțin lui Constantin C. Giurescu. Istoricul susține ideea localizării Chiliei bizantine și mai târziu genoveze în delta Dunării, pe grindul de la actuala așezare Chilia Veche, jud. Tulcea, aducând ca argument similitudinile dintre problema dublării Chiliei Vechi și Chiliei Noi cu alte cazuri de dublare a orașelor din spațiul românesc (Adjudul Vechi și Adjudul Nou, Orheiul Vechi și Orheiul Nou, Tohanul Vechi și Tohanul Nou etc.). Într-un efort de a infirma teoria lui P.P. Panaitescu despre localizarea Licostomului pe malul de nord al Dunării și aducând aceste argumente de ordin toponimic, dar și cele de ordin documentar și cartografic, medievistul român demonstra existența anterioară a Chiliei mai întâi în delta Dunării, explicând totodată și originea toponimului Licostomo. Conform lui C.C. Giurescu, care vedea în Licostomo un al doilea nume pentru aceeași Chilie, semnificația acestui nume provine de la expresia „gura lupului”, pe care navigatorii italieni din Marea Neagră au utilizat-o cu referință la această localitate [3, p.214-216].

Aportul lui N.Iorga, P.P. Panaitescu și C.C. Giurescu în cadrul discuțiilor istoriografiei române privind statutul politic al Chiliei în secolele XIV-XV este unul însemnat, studiile lor servind fie ca un punct de reper, fie pentru a pune sub semnul îndoielii o parte din afirmațiile celor doi istorici. Pentru cazurile din urmă, un exemplu major reprezintă problema amplasării geografice și a identității celor două așezări dunărene: erau ele în realitate o singură localitate, cum considerau N.Iorga, P.P. Panaitescu și C.C. Giurescu, sau totuși două porturi diferite? Opinii și argumente diverse în acest sens au oferit pentru ambele puncte de vedere Octavian Iliescu și Petre Diaconu.

În cadrul articolului său dedicat localizării coloniei genoveze Licostomo, O.Iliescu a prezentat mai multe argumente în baza materialelor cartografice și actelor genoveze cunoscute, susținând că Chilia și Licostomo nu sunt una și aceeași localitate, ci, de fapt, reprezintă două colonii deosebite ale Genovei în zona deltei Dunării – prima era amplasată pe teritoriul actualiei localități Chilia Veche, jud. Tulcea, în timp ce cealaltă s-ar fi poziționat la vechea gură a brațului Chilia de revărsare în Marea Neagră. Mai mult decât atât, istoricul român admite posibilitatea unei dublări a așezării Licostomo pe ambele maluri ale fluviului, referindu-se la cazul similar Chiliei Vechi și Chiliei Noi. Conform lui O.Iliescu, *vechiul* Licostomo ar fi fost castelul întărit bizantin și apoi genovez, amplasat la vechea gură a brațului Chilia, pe locul actualiei localități Periprava, iar *noul* Licostomo a apărut vizavi de cel vechi, pe locul așezării actuale Vâlcov, reg. Odesa, Ucraina [4, p.452]. În timp ce Chilia era centrul mai însemnat al negustorilor italieni din punctul de vedere al populației și activităților comerciale, Licostomo, în viziunea lui O.Iliescu, era poziționat strategic la revărsarea Dunării în Marea Neagră și servea ca un punct de trecere pentru navele ce treceau în această regiune [4, p. 451-455].

O versiune modificată a ideii existenței a două localități distincte Chilia și Licostomo a fost propusă de către Anca Ghiță. Cercetătoarea sugerează identificarea Chiliei menționate în atestările documentare până la anul 1479 cu teritoriul actualei localități Chilia Veche din delta Dunării, în timp ce între 1479 și 1484 toponimul dat este aplicat pentru Chilia Nouă de pe malul stâng al Dunării, edificat la inițiativa lui Ștefan cel Mare. Când privește Licostomo, cercetătoarea consideră că fortăreața întemeiată de genovezi poate fi localizată pe o insulă de la gura brațului Chilia, care în urma desfășurării procesului aluvionar a fost cuprinsă de nisip și deplasată spre vest față de actuală gură a marelui fluviu. Faptul dat s-ar fi împlinit în perioada dezvoltării deltei secundare a brațului Chilia, iar procesul ar fi fost atestat în hărțile secolelor XIV-XVII, unde Licostomo apare când pe malul drept, când pe malul stâng al Dunării [5, p.53].

În general, ideea de a diferenția Chilia de Licostomo a avut parte de o acceptare însemnată în istoriografia română. Printre adepții părerii expuse de O.Iliescu se regăsesc Ștefan Andreescu [6, p.225] și, cu anumite rezerve, Denis Căprăroiu [7, p.132]. Obiecții privitoare la existența a două localități diferite sub numele de Chilia și Licostomo au fost înaintate în răspuns de către un alt reprezentant al medievalității române, P.Diaconu. Conform opiniei lui, actele notarului genovez Antonio di Ponzio din anul 1360 demonstrează cu certitudine că pe brațul Chiliei, nu departe de gura sa de revărsare, exista un singur oraș, Chilia, care se mai numea alternativ și Licostomo. În continuarea ipotezei sale, P.Diaconu explică dublarea localităților Chilia și Licostomo printr-o eroare cartografică. În timp ce în izvoarele occidentale orașul apare doar sub numele de Licostomo, în cele românești, bizantine și poloneze el este desemnat sub numele de Chilia sau Licostomo (referindu-se însă la una și aceeași așezare, conform lui P.Diaconu) [8, p.317].

Printre opiniile exprimate recent în istoriografia română privind problema localizării Chiliei și Licostomului în etapa genoveză a istoriei lor, putem remarca poziția lui Laurențiu Rădvan. Cercetătorul dat se pronunță în favoarea ipotezei existenței la Chilia a unei cetăți și oraș, în timp ce Licostomo putea să fie o cetate, care supraveghea navigația de la ieșirea Dunării în mare, dezvoltând astfel viziunea lui O.Iliescu asupra funcției economice și, respectiv, militare a celor două localități [9, p.507-509].

Un alt subiect de studiu dedicate problemei așezărilor Chilia și Licostomo reprezintă problema existenței unei stăpâniri bulgare la nord de Dunăre (care ar fi înglobat inevitabil și regiunea Chiliei) pe timpul țarului Theodor Svetoslav (1300-1322). Gheorghe I. Brătianu și Virgil Ciocâltan susțin posibilitatea unei asemenea prezențe episodice a celui de-al Doilea Țarat Bulgar la nord de Dunăre până la limanul Nistrului cu acordul hanului Hoardei de Aur, bazându-se pe cazul călugărului franciscan Angelus de Spoleto, ucis de bulgari în Mauro Castro în 1314, și pe eșecul oficialilor comunei genoveze în anul 1316 de a obține de la țarul bulgar reparații pentru pagubele aduse negustorilor genovezi la Maurocastro și în alte părți. Conform acestor păreri expuse, dominația bulgară în această regiune s-ar fi terminat odată cu moartea lui Theodor Svetoslav, după care autoritatea supremă a Hoardei de Aur a fost restaurată cel puțin asupra Maurocastro-ului [7, p.126].

Sergiu Iosipescu și Denis Căprăroiu nu sunt de acord cu această părere, dezvoltând rezervele lui Victor Spinei față de veridicitatea teoriei unei prezențe a statului bulgar la nord de Dunăre la începutul secolului XIV. S.Iosipescu localizează acel Maurocastro controlat de țarul Theodor Svetoslav în regiunea Varnei, în timp ce D.Căprăroiu presupune existența unui despotat bizantin la Isaccea (localitate amplasată pe malul drept al Dunării, la aproximativ 70 km distanță de Chilia Veche și Nouă), sprijinindu-se în argumentarea sa pe noile descoperiri de monede emise la gurile Dunării și pe prezența Chiliei și a Licostomului în lista posesiunilor patriarhiei de la Constantinopol, datată între 1318 și 1323 [7, p.126-127, 133].

Perioada prezenței genoveze la gurile Dunării a fost cercetată mai detaliat în cadrul istoriografiei române de către Șerban Papacostea și Virgil Ciocâltan. Conform analizei acestui subiect, prezentate de cei doi istorici, instaurarea prezenței politico-militare a genovezilor în Chilia și Licostomo a avut loc în contextul războiului dintre Genova și Hoarda de Aur în anii de domnie ai hanului Djanibeg (1342-1357). În perioada acestui conflict, Imperiul Bizantin ar fi încercat să recupereze pozițiile lor pierdute în favoarea negustorilor italieni în bazinul pontic, însă scopul propus nu s-ar fi realizat, provocând în schimb stabilirea controlului direct al genovezilor asupra gurilor Dunării după 1359 [10, p.61-62; 11, p.23]. Funcția Chiliei era predominant comercială, în timp ce Licostomo (amplasată pe insula cu aceeași nume) juca un rol militar în sistemul stabilit de genovezi în zona revărsării Dunării spre Marea Neagră. Societatea Chiliei era condusă de către un consul genovez, liderul nemijlocit al comunității genovezilor stabiliți aici și de autoritatea supremă în întreaga localitate. Intensitatea vieții economice a Chiliei în anii dominației genoveze era într-atât de înaltă, încât la un moment dat au activat concomitent patru bancheri, mai mult decât în principalul centru al Republicii Genoveze în spațiul pontic –

Caffa. Prezența notarilor și a comercianților italieni, dar și a grecilor, tătarilor, armenilor și evreilor, prezența unei emisiuni monetare proprii a *asperilor de Licostomo*, precum și întreținerea legăturilor cu multe centre comerciale din spațiul Mării Negre indică locul important ocupat de complexul Chilia-Licostomo în circuitul comerțului regional [10, p.63-64].

L.Rădvan leagă procesul ascensiunii importanței regionale a Chilie de criza principalului centru genovez de pe Dunăre, Vicina, al cărei comerț a primit o lovitură semnificativă în rezultatul războiului dintre Imperiul Bizantin și Republica Genoveză din 1351-1352 [9, p.359]. Cercetătorul român presupune de asemenea o continuă tutelă asupra Chilie genoveze din partea lui Dimitrie, conducătorul mongol prezent în spațiul Dunării de Jos încă către anii 1368-1369, care solicita plata unor taxe pe tranzacțiile comerciale efectuate în portul dunărean. Același istoric leagă dispariția Chilie din izvoarele genoveze după anul 1370 și retragerea negustorilor italieni spre Licostomo cu posibilele consecințe negative ale războiului comercial dintre Dobrotici, conducătorul Țării Dobrogei, și Republica Genoveză [9, p.509].

Prăbușirea dominației Hoardei de Aur în spațiul nord-vest-pontic și a entităților politice moștenitoare ei în spațiul de la nord de Dunăre vor deschide calea pentru Țara Moldovei și Regatul Poloniei să intre în competiția pentru participarea la comerțul din Marea Neagră, realizat prin centrele comerciale ale Cetății Albe și ale Chilie, ambele controlate de genovezi. În viziunea lui Ș.Papacostea, concurența polono-maghiară și cea moldo-munteană pentru accesul la comerțul pontic vor defini evoluția geopolitică a regiunii date până la a doua jumătate a secolului XV, când pe scenă intră al treilea factor politic extern – Imperiul Otoman [10, p.67-68; 11, p.23-24].

Cele mai active discuții din cadrul istoriografiei române s-au concentrat totuși pe subiectul succesiunii controlului politic asupra Chilie și Licostomo în secolele XIV-XV, analizate sub aspectul rivalității moldo-muntene pentru stăpânirea gurilor Dunării. Principalele întrebări adresate de către istoricii români se referă la periodizarea stăpânirii muntene și moldovene în Chilia și Licostomo, precum și la explicarea cauzelor care au dus la schimbarea controlului politic asupra celor două așezări pe parcursul secolelor XIV-XV.

Conform lui C.C. Giurescu, Chilia a trecut în stăpânirea Țării Românești după 15 august 1403, referindu-se la o socoteală de 5015 hiperperi și 15 carate „pentru cheltuielile castelului Licostomo” emisă la Caffa, însă merită să subliniem încă odată viziunea renumitului medievist român privind echivalența toponimelor Chilia și Licostomo [3, p.221]. O.Iliescu propune plasarea începutului stăpânirii muntene asupra Chilie după anul 1361, când dispar orice mențiuni ale acestui toponim în izvoarele genoveze emise pe parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIV-lea [4, p.455-456]. În același timp, numismatul român remarcă existența mențiunilor continue ale consulilor genovezi din Licostomo până în anul 1403, după care orice mențiuni despre apartenența politică a așezării Licostomo până la campania lui Baiazid al II-lea din 1484 împotriva Moldovei dispar [4, p.453-454].

Ordinea cronologică a succesiunii schimbării controlului politic asupra Chilie pentru primul sfert al secolului XV, propusă anterior de către P.P. Panaitescu, a fost activ criticată de către V.Ciocâltan. Remarcând interpretarea eronată a fragmentului cronicii lui G.Sphrantzes de către N.Iorga și P.P. Panaitescu, V.Ciocâltan afirmă în schimb ideea unei stăpâniri politice a Moldovei asupra Chilie pentru intervalul anilor 1412-1448 [12, p.2092-2094]. În plus, V.Ciocâltan își exprimă îndoielile referitoare la anul 1404 în calitate de posibil început al prezenței muntene în Chilia, subliniind că campania lui Mircea cel Bătrân în Dobrogea nu presupunea numaidecât și o posibilă cucerire a Chilie. Utilizarea formulei „*către părțile tătarești*” în titulatura lui Mircea cel Bătrân în 1406 se repetă și în anii 1413 și 1415, când stăpânirea Moldovei asupra Chilie deja este atestată documentar. În schimb, V.Ciocâltan propune pentru discuție posibilitatea unei prezențe a puterii Țării Românești înainte de secolul XV asupra unei fâșii la est de Siret și la nord de Dunăre, care ar putea explica originea termenului de Basarabia pentru această regiune [12, p.2095-2096].

Poziția exprimată de V.Ciocâltan a fost, la rândul său, contrazisă de către alți reprezentanți ai istoriografiei române. De exemplu, Vasile Mărculeț și-a exprimat dezacordul cu viziunea lui Virgil Ciocâltan despre un posibil transfer de teritorii la nord de Dunăre în folosul Țării Românești încă în perioada domniei lui Basarab I în prima jumătate a secolului al XIV-lea. V.Mărculeț combate această ipoteză, referindu-se la o prezență continuă a dominației tătare în Maurocastro conform *Legendei Sf. Ioan cel Nou*, la informațiile cronicarului mameluc al-Mufaddal despre extinderea posesiunilor hanului Uzbek al Hoardei de Aur (1313-1341) până „*la hotarele Constantinopolului*”, dar și la surse documentare referitoare la dominația tătară în cetatea Vicinei de pe Dunăre [13, p.22-23, 24-25].

În schimb, V.Mărculeț susține ideea instaurării unei dominații politice asupra Chilie și a întregului Bugeac de sud-vest din partea Țării Românești a lui Vladislav I Vlaicu în jurul anului 1369/1370, plasând acest eveniment

în contextul războiului victorios al domnului muntean împotriva Regatului Ungariei, aliat la acel moment cu Republica Genoveză și orașele deținute de negustorii liguri în spațiul pontic [13, p.28-29].

În ceea ce privește momentul trecerii controlului asupra Chilieii în favoarea Țării Moldovei, V.Mărculeț propune intervalul anilor 1408-1411 pentru realizarea acestei schimbări politice, susținându-și opinia în baza dispariției în 1407 a fostului voievod al Moldovei, Iuga, care până la acel moment era reținut la curtea lui Mircea cel Bătrân [12, p.244-246]. Conform opiniei istoricului, acțiunea dată a domnului Moldovei a avut succes datorită angajării domnului Țării Românești în conflictele militare cu otomanii în zona Silistrei și a Dobrogei de Sud. Răspunsul lui Mircea cel Bătrân la această acțiune ar fi fost reîncorporarea deltei Dunării, situate „...cătrefe părțile tătărăști”, și a fortăreței de la Licostomo, însă Chilia a rămas sub controlul direct al Moldovei, rămânând un subiect de dispută teritorială dintre cele două țări [14, p.247-248].

Șt.Andreescu la fel pune sub semnul îndoielii cronologia evenimentelor în jurul Chilieii din primul sfert al secolului XV, expusă de către V.Ciocâltan. Comparând titulatura domnească utilizată de către Mircea cel Bătrân la 23 noiembrie 1406 și Alexandru Aldea într-un hrisov din 15 martie 1433, Șt.Andreescu regăsește în ambele cazuri utilizarea formulei „...cătrefe părțile tătărăști” și consideră sintagma „...încă până la Marea cea Mare” din titulatura lui Mircea cel Bătrân ca semn al controlului Țării Românești asupra cetății Chilia și a Licostomului, fapt care a avut loc între anii 1403 și 1406. Cât privește mențiunea Chilieii în tratatul de la Lublău din 1412, cercetătorul vine cu explicația că localitatea menționată se referea la un târg existent pe malul stâng al Dunării și sub controlul Moldovei, fiind astfel opus cetății Chilieii amplasate în delta Dunării și supuse autorității muntene [6, p.229-230].

De asemenea, Șt.Andreescu vine cu explicații suplimentare privind episodul dărâmării cetății Chilia din delta Dunării și edificarea unei noi fortificații pe malul stâng la ordinea lui Ștefan cel Mare în 1479. Istoricul român vede în aceste acțiuni ale domnului Moldovei intenția de a lichida orice șanse de revendicare, fie ele venite din partea Ungariei lui Matei Corvin, fie din partea Imperiului Otoman condus de Mehmed al II-lea, a drepturilor Țării Românești asupra Chilieii prin „mutarea” sa pe malul controlat de Țara Moldovei și lichidarea pretențiilor *de jure* din partea domnilor munteni asupra gurilor Dunării [6, p.230-231].

O cronologie alternativă a istoriei politice din jurul Chilieii și Licostomo aparține lui L.Rădvan. În opinia lui, după o perioadă de prezență genoveză la gurile Dunării (cercetătorul nespacificând însă în termene cronologice exacte limitele posibile ale acestei perioade), Chilia a trecut succesiv sub autoritatea mai multor puteri regionale: sub controlul Țării Românești cel puțin din 1403 sau 1404, în timpul domniei lui Mircea cel Bătrân, până în 1426; din 1426 – sub controlul domnilor Țării Moldovei; între 1439 și 1445/1446 Chilia ar fi fost cedată Ungariei și transferată mai târziu Țării Românești, doar pentru ca în februarie 1446 să fie menționat aici un pârcaș al Moldovei; în 1448 Chilia revine sub controlul lui Iancu de Hunedoara, care o va reîntoarce Țării Românești, cetatea dunăreană rămânând în componența acesteia până în 1465; din 1465 și până în 1484 – în componența Țării Moldovei [9, p.360, 510-511].

Din secolul al XV-lea, nucleul urban al Chilieii se va muta pe malul de nord al Dunării, unde Ștefan cel Mare va ridica o nouă cetate în 1479. Atât această cetate, cât și orașul din apropierea sa vor funcționa mai departe și după instaurarea administrației otomane. Cât despre Vechea Chilie, în pofida continuării existenței sale ca fortificație, ea va decădea treptat, pentru ca mai târziu în vecinătate să apară un sat cu același nume, Chilia Veche. Aceeași soartă a decăderii a cunoscut-o și cealaltă localitate de pe Dunăre, Licostomo. L.Rădvan susține ideea expusă anterior de către N.Iorga despre „rostul genovez” pierdut de către această fortăreață încă la începutul secolului XV, urmând din umbră destinul politic al Chilieii, ambele trecând sub administrația munteană sau moldoveană. Către 1484, Licostomo se afla într-o stare deplorabilă, fapt ce i-a îndemnat pe otomani să restaureze zidurile fostei fortărețe genoveze. Însă și această revitalizare a fost una temporară pentru Licostomo – conform opiniei lui L.Rădvan, pe măsură ce delta Dunării a continuat să înainteze spre mare, turcii vor abandona postul dat, marcând pentru Licostomo finalul istoriei sale [9, p.512-513].

Concluzii

În concluzie, putem prezenta următoarele observații privind dezvoltarea subiectului istoria Chilieii și Licostomo în secolele XIV-XV în cadrul școlii istorice românești. În primul rând, istoriografia română a creat un bogat material științific dedicat statutului celor două localități dunărene în perioada sus-menționată. Începutul studiilor dedicate special istoriei așezărilor de la gurile Dunării a aparținut lui N.Iorga și P.P. Panaitescu, după care au urmat alte contribuții semnificative ale lui O.Iliescu, Ș.Papacostea, P.Diaconu, V.Ciocâltan și ale altor reprezentanți de seamă ai istoriografiei române contemporane.

În al doilea rând, discuțiile din cadrul școlii istoriografice românești pe seama așezărilor de la Chilia și Licostomo s-au focusat pe direcții diverse pe parcursul ultimilor ani: problema identității reciproce dintre Chilia și Licostomo, studierea perioadei pre-genoveze și genoveze în istoria celor două localități, importanța rolului ocupat de Chilia și Licostomo în circuitul comercial regional, problema stăpânirii Țării Românești și a Moldovei asupra Chilieii etc. Cercetările în aceste domenii continuă până în prezent, ceea ce indică actualitatea studiilor dedicate celor două porturi dunărene în istoriografia română, precum și contradicțiile încă prezente și nesoluționate referitoare la aspectele particulare ale trecutului Chilieii și Licostomo în mediul istoricilor români.

Referințe:

1. IORGA, N. *Studii istorice asupra Chilieii și Cetății Albe*. București: Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1900.
2. PANAITESCU, P.P. Legăturile moldo-polone și problema Chilieii. În: *Romanoslavica*, București, 1958, nr.3, p.95-115.
3. GIURESCU, C.C. *Târguri sau orașe moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*. București: Editura Enciclopedică, 1997.
4. ILIESCU, O. Localizarea vechiului Licostomo. În: *Studii. Revista de istorie*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972, t.25, nr.3, p.435-462
5. GHIAȚĂ, A. Condițiile instaurării dominației otomane în Dobrogea. În: *Studii istorice sud-vest europene*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, vol.1, p.43-126.
6. ANDREESCU, Șt. Note despre cetatea Chilia. În: *Pontica* (Constanța), 1999, nr.32, p.225-232.
7. CAPRĂROIU, D. *Orașul medieval în spațiul românesc extracarpatic (secolele X-XIV): o încercare de tipologizare a procesului genezei urbane*. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2012.
8. DIACONU, P. Kilia et Licostomo ou Kilia=Licostomo? In: *Revue Roumaine d'Histoire*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1986, t.25, nr.4, p.301-317.
9. RĂDVAN, L. *Orașele din Țările Române în Evul Mediu: sfârșitul secolului al XIII-lea – începutul secolului al XVI-lea*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011.
10. PAPACOSTEA, Ș. Modificări geo-strategice la Dunărea de Jos la mijlocul secolului al XIV-lea. În: *Studia Universitatis Cibiniensis. Series historica*. Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2006-2007, vol.3-4, p.59-68.
11. PAPACOSTEA, Ș., CIOCĂLTAN, V. The Black Sea, the “plaque tournante” of the Euro-Asian Trade during the Thirteenth and Fourteenth Centuries. In: *Euxeinos – Culture and Governance in the Black Sea Region*, 2014, no.14, p.17-29.
12. CIOCĂLTAN, V. Chilia în primul sfert al veacului al XV-lea. În: *Revista de Istorie*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981, t.34, nr.11, p.2091-2096.
13. MĂRCULEȚ, V. Basarab Ier a-t-il gouverné aux Bouches du Danube? Considerations concernant le début de la domination de la Valachie sur le sud-ouest de Boudgeak. En: *Sargetia – Acta Musei Devensis*. Deva: Editura Astra, XXXIV, 2006, p.19-30.
14. MĂRCULEȚ, V. Chilia – subiect de dispută între Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun. În: *Revista Bistriței*. Cluj-Napoca: Accent, XXII, 2008, p.243-248.

Notă: Articolul este realizat în cadrul Proiectului de cercetare *Evoluția istorică a Moldovei din antichitate până în epoca modernă în contextul civilizației europene. Basarabia în cadrul imperiului Rus. Sinteză academică, studii, documente și materiale didactice. Partea I*, cifrul 20.80009.0807.36, Program de Stat (2020-2023).

Date despre autor:

Alexandru BEJENARU, doctorand, Școala doctorală Științe Umanistice; asistent universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: bejenaru.alexandr@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6508-3917

Prezentat la 28.04.2021